

بازاندیشی در تربیت نسل دیجیتال «کودک شبکه‌ای»

کودکان امروزی، در دنیایی که مرز بین واقعیت و فضای مجازی روبه‌روز در آن کم‌رنگ‌تر می‌شود، متفاوت از هر نسل دیگری رشد می‌کنند. محققان در پژوهشی تازه تلاش کرده‌اند تا این تغییرات را بهتر بشناسند و معنا کنند.

کودکان امروزی، در دنیایی که مرز بین واقعیت و فضای مجازی روبه‌روز در آن کم‌رنگ‌تر می‌شود، متفاوت از هر نسل دیگری رشد می‌کنند. محققان در پژوهشی تازه تلاش کرده‌اند تا این تغییرات را بهتر بشناسند و معنا کنند. به گزارش اسپنا، در دنیای امروز که سرعت تغییرات اجتماعی، فرهنگی و تکنولوژیک به شکل بی‌سابقه‌ای افزایش یافته، تعریف سنتی نسل‌ها دیگر پاسخ‌گوی شناخت تحولات انسانی نیست. نسل‌هایی که روزگاری در بازه‌های بیست ساله تعریف می‌شدند، اکنون به دلیل گسترش اینترنت، ابزارهای دیجیتال و تغییرات سبک زندگی، تنها در بازه‌ای حدود دوازده ساله معنا می‌یابند. این نسل‌ها تجربیات مشترک و شخصیت جمعی منحصربه‌فردی دارند که نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارهایشان را شکل می‌دهد. نسل Z و Alpha، به عنوان دو نسل آخر، نمونه بارز این تحول سریع هستند که کودکی‌شان به کلی با نسل‌های پیش از آن‌ها تفاوت دارد.

کودکان نسل Z (متولدین حدود ۱۹۹۲ تا ۲۰۱۲) اولین نسلی هستند که هرگز دنیایی بدون اینترنت را تجربه نکرده‌اند. برای آن‌ها، فناوری نه ابزار، بلکه بخشی از زیست‌روزمره است. نسل Alpha نیز که از حدود سال ۲۰۱۲ به بعد متولد شده‌اند، در دنیایی کاملاً دیجیتال متولد شده و رشد کرده‌اند. این نسل حتی سریع‌تر از نسل قبل، فناوری‌های نو را یاد می‌گیرند و با آن‌ها خو می‌گیرند. این شرایط باعث شده مفهومی به نام «کودک شبکه‌ای» یا «نت‌وند» شکل بگیرد؛ کودکانی که از همان ابتدای زندگی، در فضای دیجیتال تنفس می‌کنند و هویتشان در تقاطع واقعیت و مجاز شکل می‌گیرد. بررسی این پدیده، نه تنها برای درک بهتر کودکان امروز، بلکه برای بازنگری در روش‌های تربیتی ضروری است.

در این خصوص، حمیده سادات خادمی، محقق روان‌شناسی کودک از دانشگاه علامه طباطبائی و یکی از همکارانش در قالب یک پژوهش علمی، تلاش کرده‌اند تا به بازخوانی تربیتی مفهوم کودکی در مواجهه با این دو نسل بپردازند. آن‌ها با تمرکز بر تحولات اجتماعی و فناوری و بررسی اثرات آن بر رشد و شکل‌گیری هویت کودکان، پژوهشی را با رویکردی مفهومی انجام داده‌اند تا ویژگی‌ها و پیامدهای کودک «شبکه‌ای» را روشن کنند.

Alpha و Z و تأثیرات دنیای مجازی بر کودکی را شناسایی، طبقه‌بندی و تحلیل کرده‌اند. این روش بیشتر بر فهم و دسته‌بندی مفاهیم تأکید دارد تا آزمون آماری داده‌ها. بر اساس نتایج این پژوهش که در دوفصلنامه «علوم تربیتی» دانشگاه شهید چمران اهواز منتشر شده‌اند، ویژگی‌های اصلی کودکان این دو نسل در قالب ۱۰ محور کلی معرفی شده است؛ مانند زندگی واقعی در فضای مجازی، پذیرش رفتارهای خاص دیجیتال، هویت ناپایدار و چندگانه، و یادگیری مادام‌العمر. پژوهشگران بر پایه این ویژگی‌ها، مفهوم «نت‌وند» را معرفی کرده‌اند؛ به معنای کودکی که هم‌زمان در دو جهان واقعی و مجازی زندگی می‌کند.

در ادامه، چهار مؤلفه کلیدی برای کودکی در عصر دیجیتال تعریف شدند: زیست همزمان در دنیای واقعی و مجازی، تجربه زندگی در جهانی متکثر و گوناگون، خودآموزی و پردازش مستقل اطلاعات، و شکل‌گیری هویت در فضای مجازی در کنار انزوای اجتماعی در دنیای واقعی. به باور محققان، اگر این واقعیت در نظام تربیتی نادیده گرفته شود، می‌تواند به تضعیف فرآیند رشد و آموزش کودکان منجر شود.

اطلاعات تکمیلی این پژوهش حاکی از آن هستند که کودک شبکه‌ای برای ارتباط مؤثر، بیش از آن که به متن یا گفتار متکی باشد، به تصویر، ویدیو، صدا و نمادها (مثل ایموجی‌ها) وابسته است. به همین دلیل، نهادهای تربیتی باید سبک ارتباطی خود را با این نسل تغییر دهند. پیام‌رسانی سنتی دیگر پاسخ‌گو نیست و برای رسیدن به درک متقابل، لازم است محتواها متناسب با زبان و شیوه ارتباطی این نسل بازآفرینی شوند.

مجریان این پژوهش در انتها اشاره کرده‌اند که تأکید بر «به رسمیت شناختن دنیای مجازی» به عنوان بخش مهمی از زیست کودک امروز به حساب می‌آید. این دنیا دیگر فضای جانبی یا حاشیه‌ای نیست، بلکه خود واقعیت است. هویت، یادگیری، تعامل و رشد کودک به طور مستقیم از این فضا تأثیر می‌پذیرد و لذا نادیده گرفتن آن، به معنی نادیده گرفتن کودک است.